Kansalaisuuden avaimet -hankkeen asiantuntija vieraili vammaisen hoitotyön opintojaksolla

20.12.2018

SeAMKin terveysalalla sairaanhoitajien ja terveydenhoitajien koulutukseen on kuulunut vammaisen hoitotyön opinnot yhtenä osana kliinisen hoitotyö 2 opintojaksolla syksystä 2016 lähtien. Vammaisuuden monimuotoisuus yllättää useimmiten opiskelijat, koska vammaisuus ilmenee niin monin eri tavoin. Opinnoissa käydään läpi muun muassa alaan liittyviä käsitteitä, vammaislainsäädäntöä- ja palveluita. Lisäksi opinnoissa perehdytään vammaisuuden eri muotoihin ja perehdytään niissä käytettävien keskeisimpien hoitotyön auttamismenetelmiin.

Opinnoissa tutustutaan eri kehitysvammaisuuden muotoihin, kuten, näkö- ja kuulovammaisuuteen, autismikirjon häiriöihin, kielellisiin erityisvaikeuksiin, liikuntavammaisuuteen, sekä tapaturmaisesti tapahtuneeseen aivo- ja selkäydinvammaan. Terveysalan opiskelijat kokevat aiheet todella tärkeiksi ja haluavat oppia keinoja kohdata erityistä tukea tarvitsevan henkilön tavalla, jota kuitenkin odotetaan terveydenhuollon ammattilaiselta. Motivaatio ja innostus on ollut todella hyvää.

Vammaispalvelulain mukaan vammaisella henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla on vamman tai sairauden johdosta pitkäaikaista erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnosta (STM 2018). Tällöin henkilö tarvitsee hyvin yksilöllistä apua, palveluita tai tukea. Vammaisuuden määrittelyssä on nykyään usein vastakkain vanhanaikaisempi lääketieteellinenmalli ja uudempi sosiaalinen ja oikeusperustainen malli. Lääketieteellinen näkökulma korostaa tiedon ja asiantuntijoiden valtaa, jolloin vammaiseksi katsotulle henkilölle määrittyvät rooli ja rajat, jonka puitteissa hänellä on oikeus tai mahdollisuus toimia. Sosiaalisessa ja oikeusperustaisessa mallissa korostetaan sen sijaan henkilön omaa toimijuutta ja osallisuutta. Tällainen uusi näkökulma vammaisuuteen ja erilaisuuteen korostaa ihmisten omia kokemuksia ja näkemyksiä. Yksilöiden erilaisuus hyväksytään tällöin rikkautena. (Nurmi-Koikkalainen 2017, 11.)

Nykyään vammaisten henkilöiden oikeuksia painottava näkökulma vammaispolitiikassa on muuttanut vammaispolitiikan painopisteen toimenpiteisiin, joilla tavoitteellisesti varmistetaan vammaisten henkilöiden yhteiskunnallinen osallisuus ja yhdenvertaisuus kaikilla elämänalueilla, eikä se kosketa pelkästään sosiaali- ja terveydenhuollon sektoria. Muutokseen on johdattanut YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, joka tuli Suomessa voimaan 10.6.2016. Vammaissopimuksen lisäksi Suomen perustuslaki ja yhdenvertaisuuslaki turvaavat vammaisten kansalaisten syrjimättömyyttä. Edelleen kuitenkin yhteiskunnan rakenteelliset esteet ja vallitsevat asenteet rajoittavat vammaisten ihmisten itsenäistä suoriutumista, itsemääräämisoikeutta ja yhteiskunnallista osallisuutta kaikkina ikäkausina. (THL 2018.) Perustuslain mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi vammaisuuden perusteella (L11.6.1999/731).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu ja oikeusministeriön syrjinnän seurantajärjestelmä on selvittänyt millaisissa

arkisissa tilanteissa ja missä määrin vammaiset ihmiset kokevat epäoikeudenmukaisuutta ja syrjintää Suomessa. Tämä kyselytutkimus antoi vammaisten ihmisten kokemasta syrjinnästä karun kuvan vammaisten arjesta ja asemasta yhteiskunnassa. Selvityksessä todettiin, että vammaisten ihmisten oikeudet ovat Suomessa muodollisesti hyvät, mutta ongelmana on oikeuksien toteutuminen arjessa, koska asenteet vammaisuutta ja vammaisia ihmisiä kohtaan ovat osin peräisin edellisiltä vuosikymmeniltä. Joillakin ihmisillä kyseessä ovat tiedostetut ja tarkoituksellisesti negatiiviset asenteet, kun taas toisilla on kyse tiedon ja ymmärryksen puutteesta. Jälkimmäisten kohdalla muutos lähtee liikkeelle tiedon levittämisestä, opastuksesta ja koulutuksesta. (Oikeusministeriö 2016.)

Lewis ja Stenfert-Kroese (2010) ovat tutkineet hoitotyöntekijöiden asenteita ja emotionaalisia reaktioita heidän kohdatessaan älyllisesti kehitysvammaisia potilaita. Tutkimuksessa nousi esiin, että hoitotyöntekijöillä oli enemmän negatiivisempaa asennetta ja tunteet olivat negatiivisempia kohdatessa älyllisesti kehitysvammainen potilas verrattuna potilaaseen, jolla oli jokin fyysinen vamma. Älyllisesti kehitysvammaisen kanssa hoitotoimenpiteet koettiin vaikeammaksi mm. potilaan käyttäytymisen ja kommunikaatio ongelmien vuoksi. Singerin (2013) tutkimuksessa tuli esiin, että kouluterveydenhoitajat kokivat työssään tiedonpuutteita vammaisuudesta ja haasteita kommunikaatiossa vammaisen henkilön kanssa. On tärkeää, että terveysalan koulutuksessa opetetaan vammaisuudesta luokkatilanteissa ja myös käytännön harjoittelujaksoilla. Mantizioun ym. (2002) tutkimuksessa selvitettiin, että sairaanhoitajaopiskelijoiden asenteet vammaisuutta kohtaan olivat hyvät, mutta myös opintojen aikana asenteisiin pystytään vaikuttamaan positiivisesti. Hyvin suunnitelluilla opetussuunnitelmilla voidaan vaikuttaa hoitotyön opiskelijoiden asenteisiin kohdata muun muassa vammaisia lapsia (Matziou ym. 2009).

Kansalaisuuden avaimet -hanke

Kansalaisuuden avaimet -hankkeessa edistetään ryhmämuotoisissa asumispalveluissa asuvien kehitysvammaisten ihmisten itsemääräämisoikeuden toteutumista. Projekti kohdentuu Etelä-Pohjanmaan ja Vaasan alueella asuvien erityistä tukea tarvitsevien ihmisten itsemääräämisoikeuden toteutumisen selvittämiseen, alueelliseen verkostotyöhön sekä itsemääräämistä vahvistavaan ja sen esteitä poistavaan koulutus-, kehittämis- ja vertaisryhmätoimintaan. Hanke on alkanut vuonna 2016 ja se päättyy vuonna 2018 lopussa. (KVPS.)

Marraskuussa 2018 Heidi Hautala oli jälleen kertomassa erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsemääräämisoikeudesta terveysalan opiskelijoille, tällä kertaa sairaanhoitajaryhmä SH17B:lle. Heidi Hautala toimii *Kansalaisuuden avaimet-hankkeessa* projektipäällikkönä. Hän otti yhteyttä terveysalan yksikköön alkuvuodesta 2017 ehdottaen yhteistyötä oppilaitoksen kanssa. Tähän yhteistyöhön mielellään lähdettiin mukaan, koska asiantuntijaluennot tuovat uutta näkökulmaa ja syvyyttä käsiteltäviin asioihin. Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsemääräämisoikeuteen liittyvien asioiden esille nosto ja keskustelu eri ryhmissä on ollut antoisaa ja puhuttelevaakin. Muutaman opiskelijaryhmän vierailulla Heidi Hautala on saanut mukaansa myös kokemusasiantuntijoita, jotka ovat kertoneet heidän omasta elämästään ja siitä, millaista heidän elämä on itsemääräämisoikeuden näkökulmasta. Kokemusasiantuntijat ovat kertoneet mitä haasteita ja esteitä he kohtaavat, ja miten he haluaisivat asioiden toimivan heidän elämässään ollakseen tasavertaisia kansalaisia.

Heidi Hautala kertoo: ”Olen iloinen siitä, että olemme voineet SeAMKin kanssa tehdä toimivaa yhteistyötä tärkeän asian äärellä. Mielestäni on hyvä, että opiskelijoilla on mahdollisuus kuulla ajankohtaisista sosiaali -ja terveyssektorilla vaikuttavista teemoista sekä asioista ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsemääräämisoikeuden kohdalla kyse on myös tulevien ammattilaisten asenteisiin vaikuttamisesta. Vaikka esimerkiksi sairaanhoitajana ei koskaan tulisi nimenomaan kehitysvammasektorilla työskentelemään, tulee varmasti kuitenkin työssään jossain vaiheessa kohtaamaan erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä. Tämän päivän sosiaali -ja terveydenhuollon ammattilaisuuteen kuuluu mielestäni myös yhteiskunnallinen valveutuneisuus, ja koska teemme ihmisten kanssa töitä, meidän täytyy myös miettiä sitä, miten ihmisiä eri tilanteissa kohtaamme ja millaisia asenteita omaamme. Kyse ei ole pelkästään erityistä tukea tarvitsevista henkilöistä vaan ylipäätään erilaisten ihmisten kohtaamisesta. Koen myös SeAMKin kanssa tehtävän yhteistyön merkitykselliseksi siinä suhteessa, että tulevaisuudessa tarvitsemme myös kehitysvammasektorille osaavia sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia ja opiskelijoita tapaamalla voin omalta kohdaltani tuoda tietoon sektorin monipuolisuutta sekä mahdollisuuksia. ”

Kirjoittaja:

Kirsi Kivistö-Rahnasto
TtM, Lehtori, Sosiaali- ja terveysala

Lähteet:

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki.

Lewis, S. & Stenfert-Kroese, B. 2010. An Investigation of Nursing Staff Attitudes and Emotional Reactions Towards Patients with Intellectual Disability in a General Hospital Setting. [Verkkoartikkeli]. Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities 2010, 23, 355–365. [Viitattu 15.12.2018]. Saatavana CHINAL-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.

KVPS. Kehitysvammaisten palvelusäätiö. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.12.2018]. Saatavana: https://www.kvps.fi/kehittaminen/kotimaiset-projektit/kansalaisuuden-avaimet/

Nurmi-Koikkalainen, P. 2017. Mitä vammaisuudella tarkoitetaan. Teoksessa: Nurmi-Koikkalainen, P., Ahola, S., Gissler, M., Halme, Nina., Koskinen, S., Luoma, M-L., Malmivaara, A., Muuri, A., Sainio, P., Sääksjärvi, K. & Väyrynen, R. Tietoa ja tietotarpeita vammaisuudesta – analyysia THL:n tietotuotannosta. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 10.12.2018]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135650/URN_ISBN_978-952-302-946-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Mantziou, V., Brocalaki, I., Andrea, S., Ktenas, E., Chatira, K. & Kotzabassaki, S. 2002. Attitudes of registered nurses and student nurses to disabled children. [Verkkoartikkeli]. British Journal of Nursing 11(17) 1141-1146. [Viitattu 15.12.2018]. Saatavana CHINAL-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.

Matziou, V., Galanis, P., Tsoumakas, C., Gymnopoulou, E., Perdikaris, P. & Brokalaki, H. 2009. Attitudes of nurse professionals and nursing students towards children with disabilities. Do nurses really overcome children’s physical and mental handicaps? [Verkkoartikkeli]. International Nursing Review, 56, 456–460.

[Viitattu 15.12.2018]. Saatavana CHINAL-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.

Oikeusministeriö. 2016. Vammaisena olen toisen luokan kansalainen – Selvitys vammaisten syrjintäkokemuksista arjessa. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Oikeusministeriö ja syrjinnän seurantajärjestelmä. [Viitattu 13.12.2018]. Saatavana: https://www.syrjinta.fi/documents/10181/40035/Vammaisselvitys_uusin/2506b079-2a76-4aff-ae1d-5e9728f38657

STM. 2018. Vammaispalveluja koskeva lainsäädäntö. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.12.2018]. Saatavana: https://stm.fi/lainsaadanto/vammaiset

Singer, B. 2013. Perceptions of School Nurses in the Care of Students with Disabilities. [Verkkoartikkeli]. The Journal of School Nursing 29(5) 329−336 [Viitattu 15.12.2018]. Saatavana CHINAL-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.

THL. 2018. Vammaisuus eriarvoisuuden aiheuttajana. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.12.2018]. Saatavana: https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/vahemmistot/vammaisuus